

דע מה שתשיב !

נדפס מחדש
תשרי תשס"ג
על ידי בני הישיבות

במקום הקדמה

"ברם ידוע שהתחלת ההתנגדות לכל פסקי והוראות ההיתרים היתה מהגאון רבי אהרן קאטלער זצ"ל, שעורר על זה הרבה פעמים אבל לא הועיל כלום, וכן כמה ראשי ישיבות ורבנים מפורסמים, שהשתדלו לשנות דרכי ההוראה בזה אבל ללא הועיל".
(המאור "אדר א' תשכ"ה קונט' ק"ג)

"מי הוא הבן תורה שלא יודה שהקולות מעמידות לנו דור חדש עם תורה חדשה ודינים מחודשים שאבותינו לחמו כנגדם בכל תוכף"
(שם)

"ביותר אני נחרד מההיתר הכלליים שעל ידם תשתנה ח"ו צורת דמות אמותינו בכללות, יותר מההיתרים הפרטיים בהלכות פרטיות. כוונתי למשל ההזרעה המלאכותיה, חגיגת בת מצוה, היתרי המחיצות וכו'"
(לשון הרב שרי' דבליצקי "המאור" אדר א' תשכ"ה קוטרס ק"ג)

בזה כיוון לדעת גדול שמעתי מפי מרן הגר"א זצ"ל ר"מ דישיבות קלעצק-לייקווד בתשובה לאחד שאמר שרצונו לדעת חו"ד בנידון "קלאמפס" שנתחדשו בשביל המוהלים והשיב "אפילו אם יהיה הדבר היתר גמור, היות שזה נוגע לכלל ישראל א"א להתיר בלי הסכמת כל חכמי הדור".

מכתבים הצריכים תלמוד

מכתב מחאה נגד הזלזול בכבוד
הגאון רמ"פ שליט"א

כבוד ידידי הרב העורך שליט"א. שלום רב.

באתי בזה למחות מעל דפי המאור לדברי הפלסטר שכתב בקונטרס קמ"ז עמוד י"ג ד"ה והנה, נגד עמוד ההוראה ופוסק הדור הגרמ"פ שליט"א, כי אינני מסכים למ"ש, ובכדי שלא תהי' שתיקה כהוראה אבקשו להדפיס המתאה הווי. וחושבני שעליו כ"כ לחזור בו מדברי הזלזול שכתב ולהתנצל ושלא לזלזל עוד בכבוד גדולים, כי זה מקטין את כבוד המאור.

בכבוד רב, חרב אפרים גרינבלט מעמפיס

תשובת העורך: הכן יקיד לי אפרים, הרב גרינבלט גר"ו, מוחיקי תלמידי הגר"ם פיינשטיין שליט"א ומיחזירי המתמידים בין הרבנים הצעירים, וראה ברי"ח אגרות משה שהוא הוא השואל הכי גדול שם, והגני עושה רצונו באהבה, להדפיס מחאתו, ומה גם שאפשר שעי"ז יתעוררו כמה מתבררי הרבנים ג"י, להמציא לו משרה יותר טובה, שהרי פרנסתו במעמפיס היא לא קלה.

והנה "דברי הפלסטר" שלי הוא מה שכתבתי שיש להתייחס בזהירות להיתריו של הגאון המתבר שו"ת אגרות משה שליט"א, ועל דברי הללו התרעמו עוד כמה מתלמידי, שבודאי עשו כהוגן, לתבוע לכאורה עלבון רבם הגדול.

ברם בנוגע לידי הגם שאינני בושט פנים להכיר טעותי כשיש צורך להכיר, אבל בנד"ו אודה שאולי לא נזהרתי לבחור סגנון זלא לישתמע לתרי אנפיו, ולא יהי' שום בית מיתוש של הקלה בכבוד באופן אישי, מה שבחדאי לא עלתה על דעתי, להקל ח"ו בכבודו של אדם גדול, אבל מה שכתבתי שיש להתייחס בזהירות לכתא דהיתרא של הגר"ם שליט"א, בזה לא טעיתי כלל, וכתבתי מה שאני מאמין שהוא באמת כן.

ואי' מי אני ברי' שפלה, לחלוק על רבנים גדולים, הגה בזה בודאי יטה שאל, והגני לומר בזה תירוץ הגון ומספיק.

כבואי לאה"ב נתייעצתי קשה למצא מחית טרנסתי, כרב או כר"מ ואפילו כשי' או שאר כלי קודש, אבל לא עלתה לי, לבסוף יעצוני

"הפרדס" וגדוליו לפי הצורך,
הסכמה להזרעה מלאכותית בשכר
כמא כנשיאות?

כבוד ידידי הרב העורך שליט"א,
בחדאי ראה מה שיצא "הפרדס" לישעו של רב גדול וגיבב שם הרבה דברי חנופה הצורמים את האוון. ואני שואל, האם אין בדברי החנופה הללו איוו שאיפה למשוך את אותו הרב הגדול לרשתו, שיהי' לו לעזר לעזור לתחיה את השפעתו באגוה"ר שירדה כל כך פלאים בבחירות לנשיאות?

כבר ידוע משכבר הימים שאם מי שהוא זוכה ב"הפרדס" לכתרה של גדלות וגאונות, הר"ו משום ש"השעה" צריכה לכך... כשבנסתי לועידת אגוה"ר לבילי הבחירות, עמדו רבנים ומסרו שעורך "הפרדס" אמר לאותו הרב הגדול, שבאם יסכים לנשיאות בת שבע חברים, או לא יתערב כלל ברבר ההורעה המלאכותית, אותו הגדול החרד לשלום, הסכים מיד להצעתו. אבקשהו שכ"מ יטפל בנד"ו ויודיע כל הפרטים.

אחד הרבנים

בדבר ההורעה המלאכותית

כבוד ידידי הרב הגאון העורך שליט"א. ראיתי בקונטרסי המאור שמן אז ועד עתה כל דברי הרבנים הגאונים שליט"א שיצאו כנגד היתר זה והנה אני שוכתי לשמש גדולי הדור שמעתי מפי מרן הגר"ח"ע זצ"ל שאמר שאסור לפרסם היתרים בענין של גופי תורה תחמורים ביותר. גם שמעתי מפי גאון אחד ר"י שליט"א כאן שאמר פעם למרן הגאב"ד דבריסק זצ"ל בענין ההורעה הווי שבקו' "נועם" הי' שם גם תשובה ארוכה ביותר לאיסור, וענה הגאב"ד זצ"ל שבטח הנועם מביא הצדדים להיתר ג"כ, וזהו גופא כבר אסור זלא צריכים לדבר כלום בענין איסור חמור זה.

בכל הכבוד,

חרב חיים חייקל גרינבערג

תל אביב, לפני הרב דקנען, ומר"ץ בולגא מח"ס ברכת חיים ואמרי חיים על יור"ד

והגם שנעלה מכל ספק שרבו הגאון שליטי"א הזדרו כאן רק לבירור ההלכה לפי דעת תורתו, אבל מובסתני שאגודאי נאמן לא הי מסמל בהוראות כאלה בשום אופן שבעולם.

ומתוך כך כל החושד כי שיש כאן ח"ו איזה רעיון פסול של קתוד וכדומה, הרי הוא מוציא לעז על כשרים ואינו מבין דרכי התורה. וכל מה שאני מדפיס בזה קמי שמי גליא ואין כוונתי רק לפרסם את האמת ברבים, וכבר אמר החכם, אהוב וכר ואת האמת אהוב מכולם.

לקמן ארשום מעט מהיתריו המפורשים של רבו הגאון שליטי"א, אשר יודו אותו לדעת שעם הופעתם ברסום, עשו מהפכה בכל יגיעותי ועבודתי הקשה, במשך כמה שנים, ולא עוד אלא שהרבה מבני תורה מתחייקים אחי לבעל חלומות, מרבה איסורים בישראל, הגם שמעולם לא הרפסתי איזה איסור דק מה שהי מקובל ונתפשט כאסור בישראל.

והנה היתה כוונתי בקונטרס הקודם לבטא את תמהוני הרב על הקולות המתמיהות בשו"ת אגרות משה, ולאו דוקא בנוגע התורה המלאכר חית גירדא, שלרעתי קשה להכניס בגרה של כחא דהיתרא עדיף, שכמה גדולי הזוורות היו מצוינים בו, כי שם המרובר על שאלות מחודשות שעדיין לא נאמר בהן לא איסור ולא היתר, או בדברים שהשיע גוטא הניח מקום למודה להחיר, כמו בהפ"מ ובשעה"ד וכדומה, אבל רוב הקולות שבאגרות משה הנם גם בדברים שגדולי האחרונים ז"ל אסרו בהחלט ונתפשט איסורם בבית ישראל, וחשבתי לכתחילה אולי פשט איסורם רק בבתי חרדים בארצות ידועות, ברם מהמון מכתבים שקבלתי גם מרבי ליטא ומראשי ישיבות שליטי"א, ושכמה מהם נדפסו בקונטרסים שונים של המאור, מתברר מהם שרבו שליטי"א החיר אף החרים שאיסורם פשט בכל תפוצות ישראל.

והנה ארצנו הנו הרי כל קהלה וקהלה שבה הנה מיהודים מעורבים דאחי מכל המדינות ויותר חמיד הדבר להחיר לקהלות כאלו איזה דבר שגדולי הזוורות הקורמים אסרו ופשט איסורו, וע"כ כתבתי שיש להתייחס אליהן כוהידרות, שהרי הן תמהוות וקשה לעמוד על טעמי ההיתרים. שאע"פ שהיחוד והלפולו חוקר הלכה יש מקום לאסור ההיתר ולהחיר האיסור, אבל מצד המקובל והמצויאות והסברא הישרה אין לראות מקום לקולא שם, ובפרט כמה שנתקבל כתורה שלמה בכל תפוצות ישראל. ואף אם הי צורך להוציא איוו הוראה כזווראת שעדה, עכ"פ אין להבין מדוע

כמה מחברי הרבנים שליטי"א, לספל בהוצאת קובץ רבני על סהרת הקודש, ללא חנופה למתכוללים ולציונים, ובעיקר לכל מיני בעלי פשרנים, שלא הי כוה כאן, ועשיחי כעצתם, והנה הגם שלא הצלחתי ב"ה הרבה בנוגע פרנסחי, אבל בע"ה הצלחתי הרבה לתיקון היהדות ולריבוי הקדושה, והודעתי את העם את חוקי אלקים, את האסור ואת המותר, את מנהגי ישראל המקובלים. ועל כולם עלתה לי ב"ה לעזור לנטוע בלבבות אלפים מישראל, את הידיעה הבהירה, להבדיל בין קודש לחול, בין טהור וטמא, בין יהדות מקורית והתבוללות, שמטשטשי הגבולין כאן רבו כמו רבו, ובפרט מצד הציונות, המשחית הכי גדול בזוורנו במחשבת ישראל המסורה והנאמנה, והשולחת את חצי ארסה השנונים כירי משרתיה השונים, המכוונים גם דתיים ורבנים, ואשר כמקושרים באהבה רבה עם כל מיני מתבוללים, הרי כל ענין של תורה והוראה היוצאת מהם היא לקרב את הלבבות לציונות ולהפקרות ולא לתורת משה.

לכל הגיל הקודשתי זמני וכוחותי, חלבי דמי וסכומים חסובים למעלה מיכלתי ושמתחי תמיד לראות שיגיעתי עשתה ב"ה מידות טובים ברתבי תארץ הברוכה הזו, והנה פתאום הופיע בע"ה החלק הראשון של שו"ת אגרות משה עם היתריו המתמיהים והרבה מיגיעתי עלה בתוהו ואסביר להלן. ועוד תירזן מספיק אחד.

מעודי נתגדלתי באגו"י, והייתי באירופא ממנהיגי הותיקים והמון דרשות, מאמרים וגם חיבורים יצאו ממני ליוכך השקפותיה על יסודות התורה והמסורת, ברוחם הכביר של מייסדיה. אירי העם זצ"ל, ולא אגזים אם אומר שבתורת אגו"י כל גדולי אמריקא הנם כקליפת השום כנגדי, ברס הגאון הזה שהנהגו יוד מועגה"ת שלה, גרם לי הרבה צער בזה ולרחקני משם. מהיתריו שאני מביא לקמן, היתר הדגל הציוני בבתי כנסיות, היתר בקפיס משותפים למען קרנות הציוניות, ועל כולם היתר משותף עם הרבנות הראשית לפירות שביעית, ועוד כהנה, היו כמדקרות חרב בלבי, ובסעם הראשונה ששמעתי ראש בהכ"נ של אגו"י בקראנהייסט מכרזי ההיתר הזה לפני סוכות, שמצוה רבה לקנות אך זרק אתרוגי שביעית, אחוני צמרמורת, ומה גם שלפני זה פרסמתי תשובה גדולה בהמאור גללות בזה את כל כובי וויסויו של בעה"מ פרי תארץ לפירות שביעית. ועל תמיהתי לפניו, אמר לי שרבי משה החיר וממלא הוא מצוה רבה שאין להחיר אתריה.

כעתיב חוסק לעצמו משם כמראה עינו מכלי
לשאל עוד איזה רב מובהק.

* * *

ענין ההזרעה המלאכותית. משולש
בכתובים דרכי משה שליט"א. נאמר מגדולי
הדור הקודם ומגדולי דורנו המרעישים ע"ז:
שהראו על המבשלות והחורבן בקדושת
ויחוס ישראל וטהרת המשפחה. וכל דיעבר
בוזה לכתחילה משמע. ואל יפלא בעיני
קוראינו הרבנים שליט"א ריבוי הדיבור בזה
בהמאור. כי להיות הדבר נפרץ. הר"ז הדרך
היחידה להתריע עליה. וכבר אמרתי הטעם
דאין דורשין בעריות דאתי למשדי. אבל
לגדור גדר דורשין ודורשין.

אור"ח ק"ד. חגיגת בת מצוה. ונשנה הדבר
בחד" ס"י ל'. ידוע שמנהג אומה"ע הזה
ערער את עמדתם בבתי הכנסיות של הרבה
רבנים צדיקים שנלחמו קשה עם המתבוללים
שבבתי תפלתם שרצו להנהיג מנהג זה
הנהוג בכל טעמפל של מתחדשים. ואעידה
לי עד נאמן את הרב הגאון ר"י דאנישבסקי
שליט"א מבעיאן שעוררני להרסי תשובות
באיסור הדבר. לחוק בזה את הרבנים הזקנים
שאינם רוצים להרשות דיפורמה זו
ומאיימים עליהם באיבוד משרותיהם. וכן
עשיתי ופעלתי ב"ה הרבה לטובה עד
שהופיע האג"מ ונתברר שהריו שלי נשפכה
למגן. והוצאת הרפוס שלי עלו בתהוה.
וצערי הו' גדול לאין לשער. ועי' שו"ת
זקן אהרן שאסר זה עוד לפני כחמשים
שנה כמנהג עכו"ם לכל דבר. ללא נפ"מ
בבהכ"נ או בבית פרטי.

י"ד קט"א. בדבר אימוץ ילדים. ראה
סוף תשובת הגרי"א הענקין שליט"א
בהמאור קונ' קמ"ו. מה שמעורר על כמה
מכשולים מזה ובפרט התשובות בקונ' זה.
י"ד מ"ב. להדיח כלי בשר וחלב בואח"ז
באותו הסינק. ובאור"ח ק"ד ג"כ כזה לדיש-
וואשער (מכונה להדחת כלים). והוא כבר
חזון נפרץ בהרבה בתי מלון שמדיחים
אפילו בב"א ומכיון שהותר מקצתו הותר
כלו. וכן בהרבה בתי ישראל. ובוה ניטשטש
להם הגבול שבין בשר לחלב שהרבה דקרקו
להחזיק אפילו כוסות זכוכית מיוחדות לבשר
וכן לחלב.

אור"ח כ"ג. צידוף מחללי שבת למנין ולכל
דבר שבקדושה. וכן בסי' כ"ג היתר נ"כ

טרסמס כאלפים ספרים רבנים כהלכה לזרות.
אין כל ספק אצלי שכדברי הללו הבעתי את
תמהונם של אלפי רבנים ובני תורה. ומכשי"כ של
אלו שעוררני על זה.

והפליאה חוגל עוד כמה כי ידוע הוא הגאון
המתבר שליט"א. שיוצא בכל חוקף נגר המהרסים
והמתבוללים כמובא בספריו ב"פ. ובכ"ז בכמה
מססקיו אין להרגיש את חוקף דעתו הוה. והם
בניגוד גמור להשקפתו על המתבוללים.

והנה זאת לדעת אשר בשנים האחרונות נרסמו
הרבה ספרי הלכה עם היתרים שונים ומשונים
וכן בהיתר ההזרעה המלאכותית. (כראי לצ"ח
שהראשון שעורר על זה בומן האחרון ה"י רר.
ראבינאוויץ בהמאור קונ' ל"ג לפני י"א שנה
שיצא לעיר על היתרו של ראבי פריהנץ
הרפורמי שהתייחד להחיר זה על סמך שאין כאן
ביאת איסור ודר. ראבינאוויץ הוכיח הן מצד
המדע והן מצד השקפת התורה את הנבלה שכדבר
ואו ה"י הדבר בראשית הפנתו). ובכל זאת שום
כן אדם לא עורר עליהם ואינו מתעסק עמהם
כלל. והיכנס משום שמתבריהם אינם רבנים
מפורסמים. וברוב המקרים גם משכילים וציונים
והתורה אצלם ענין של חכמת ישראל. ושום
י"ש לא רק שלא ילמד מהם. אלא שפשוט אינו
לוקח ספריהם. לידו. לא בן רבו שליט"א ששמו
הטוב הולך לפניו כרב וגאון והכל מתחשבים
עם הוראתיו. והראי שבכל ספריו ימצא שהרבה
מהשואלים הנם רבנים חסידים ואדמו"רים וכו'.

על בן חוגל הפליאה פי כמה. למה ולמי
טרס הגאון המתבר להורות ההיתרים התמוהים
ההם. שהרי התרדים לדבר ד' אינם מבקשים
היתרים והיתרה הוה טובה להם כאשר היא עם
כל חומרוהיה. והמתחדשים מתירים לעצמם כל
דבר מבלי לחכות על היתרו של איזה רב וטורה.
הגרי"מ עצמו ב' בחיבורו ביו"ד י"ג. שקשה
כמדינה זו שמחפשיין רק קולות.

כודאי שדחוק אני מלפנע ח"ו בכבודו של מי
שהוא. אבל אובילנא מאניה לבי מסותא. למאן
דמתרגם לי טעם ונימוק מספיק למלי דחמיהי
ולא מדרכי אנשי כדומה להם דלקמן. שכל בני
תורה מעידים שגרמו למכובה ולבכול המוחין
בחוגי התרדים. ורק משום ריצאו מפי אדם גדול.
דאל"ה שום ב"א לא ה"י מתחשב אתם ובני"ל.
והנני הולך ומינה כאן כמה ענינים מתמיהים
ביותר. ואינו חושש שאגרום בוה איזה מבסול.
שהרי הדברים מפורסמים והספרים נמצאים בכל
בהכ"ז ובכל בהמ"ד ויד הכל ממשמשין בהם וכל

והכל רצים לקיים „מצוה“ כללית זו של שימוש בפירות שביעית.

י"ד ק"ט. בשעה"ד להיות מלמד אצל המתבוללים. ה"י איסור מפורש אצל גדולי הדור הקודם. הן מלמד, הן שוי"ב וש"צ וכו'.

אוי"ח כ"ב. הכרות הדפים בבתי תפלה. הוא מנהג דיפורמי ותיק, שנתקבל אצל כמה מהמוסמכים המתחדשים.

אה"ע צ"ד. להעמיד חופות בבתי כנסיות. מי זה לא יזכור המלחמה הקשה של הרבנים בדור הקודם, נגד מנהג מובהק זה של הדיפורמים.

ח"ד ח"ב. להתפלל בבהכ"נ בלי בימה, נגד דבר זה נלחמו כל גדולי הדור הקודם נגד המתבוללים להוכיח איסור הדבר, ובפרט נגד חופות בבהכ"נ ומחיצות כשרות בבהכ"נ וראה לקמן.

וראה בס' טהרת יו"ט שהגה"ק מטעלו וצ"ל הצריך את בנו לשמוע עוה"פ קריאת המגילה שהלכה לשמוע בבית הכנסת שה"י בו קצת מנהגים חדישים, ולמרות הכנסתי הדלה הוצאתי סכומים חשובים להדפסת הרבה תשובות למען חיזוק קדושת בתי הכנסיות במונח המקובל בכל תפוצות ישראל, ועם פרסום ההיתר הזה, הרי הנחתי מעותי ויגיעתי על קדן הצבי.

ח"ד נ"י. לעשות משתאות משותפים עם דיפורמים למען מגביות ציוניות, ובפרט שבס"י ס"א שם פסק שאסור להיות חבר ושותף בחברות של רשעים.

אה"ע כ"י. יש להודות שהגר"מ שליט"א התייגע קשה למצא היתר לסופר מח"ש לכתוב גט.

י"ד ל"ה. לאכול כרוב מבתי החרושת בלי בדיקת תולעים, על סמך שבאמריקא אין תולעים.

באו"ח ח"ג ובאה"ע י"ג, אסור להיות במקום שהנשים הולכות מגולות בשר, ובאו"ח ל"ט, שמחיצה בבהכ"נ ביי"ח טפחים סגי והיינו בערך עד הכתפים לאשה קצרה, ולבינונית למטה מזה, והנה רובן באות מגולות בשר ובפרט בימות הקיץ וראשן הדי תמיד מגולה, והאנשים אינם צדיקים שלא להסתכל בנשים העומדות בקרבם, ורק מחיצה דקה ונמוכה מפסקת, ואפילו בלי הסתכלות הרי ערוה בעששית וכו'. עד

למח"ש, הגר"מ מעורר שאף שהוראתו הן היא נגד דעת כל האחרונים, בכל זה נראה לו להתיר בזה זעיק שם. האם אין ההיתר הנה מחוק את ידי מחללי שבת ומחשבים, ונותן להם עמדה חזקה בכל הקהלות, וכמה סכומים הוצאתי להדפסת תשובותי בזה.

ארי"ח מ"ו. דגל הציוני בבתי כנסיות, ידוע לכל שכונת המעמידים להרגיל את המתפללים באהבת ציונות, במקום אהבת הבורא, וצא וראה החילול השם שבדבר שאפילו אומה"ע אינם מכניסים רגלים לבתי תפלתם, ורק אנחנו הושפלנו מכל עם, ועי' מג"א סי' רמ"ד סק"ח לגבי בנין בהכ"נ בשבת. וכמה תשובות שהדפסתי בזה למען קדושת בתי כנסיות, הדי אחרי הופעת החיבור עלו בתוהו.

אוי"ח קס"ג. להתגלה בחוה"מ, ופוק חוי הנ"ב שאחרי התייגעות וסודות כמוסין, רצה להתיר לפועל עני לגלח אחריים, והחתם סופר ח"ק עליו בכל תוקף, וגדולי רבני איטליא רצו ח"ו לברכו בשביל היתרו הזה עד שחזר בו, ועי' עיקרי הד"ט הל' חול המועד ופחד יצחק ערך גילוח.

(ואמר לי תלמיד אחד משיבת רי"א שאע"פ שנתגדל בישיבה ניאורה, אבל ידע שהגילוח במועד אסור, וכשנתקבל לרב בדושוואיש סענטער, והוזק מפחד איבור המשרה לגלח זקנו במועד, הרי בכל פעם רעדו ידיו, בדעתו שעובר על איסור דרבנן, אבל עם ההיתר הזה, הוא ניגש להתגלח בכל הרחבת הדעת...).

אוי"ח קפ"ו. אתרוגי שביעית והתמיכה הכללית „ברבנות הראשית“. החל מהגאון הקדוש רבי חיים עוזר וצ"ל ועד כל גדולי מועצת גרוה"ת, יצאו כולם בכל הזמנים חוצץ נגד כל דבר שיצא מהרבנות הראשית דנן, שאין בידה לפסוק שום דבר נגד המשטד שם, ובאמת ידוע שהנם שונאים גמורים לאגו"י, ובפרט הרב אונטעדמאן של היום.

וכדאי להזכיר כאן המאבקים הפסולים שהיו בכל שנת השמטה בבתי הכנסיות ובתי המדרשות ששליחי הציונים יצאו ממש באגרופיהם נגד כל מי שהכניס אתרוג קודפו או יאנובא, ועם צאת היתרו של הגר"מ נ"י, אין פרץ ואין יוצאת ברחובותינו

מתעורבת איסור, וממילא אין צורך בהשגחה כלל.

י"ד נג. המדיחים בשר בזילוף מעט מים עליהם, אין למחות בידם.

י"ד קלז. בתי חינוך משותפים לקטנים ולקטנות, הגם שגורם שגם לגדולים ולגדולות עושים כן.

א"ח צב. לנסוע בספינות "צים" בשיק הוא פלא רב לכל בן תורה.

א"ח מד. מתעורר הרשם שבשעה"ד מותר להתפלל אף בלא מחיצה, רק שלא ישבו מעורבין.

א"ח נג. גילוי שערות לא חשיבי ערוה זהו היתרו של בעל ערה"ש משום שב"ע"ה נתפשטה הפריצות בזה, אבל ע"י מרן החפץ חיים ז"ל בסימן ע"ז דח"י להתיר, ואסור לומר ק"ש ולהתפלל כנגדו. א"ח מה. סומא להכניס כלבים לבית הכנסת.

י"ד רכ"ג. מציצה אינה עיכוב במצוה וכו'. וכמה דיו שפכו גדולי הדור הקודם, וכן כמה תשובות הורפסו בהמאור, להוכיח שהיא מעיקרי המצוה ובפה דוקא.

* * *

ואע"פ שוב שכל החושד שיש כאן ח"ו אינה ענין של קטסוד או פגיעה בכבוד, כמו שאמרו לי כמה מהתלמידים, ה"ו טעות דמינכר, ועצם כונת כל התשובות שדפסו, הוא דק להודיע כרבים, שאין בני תורה מסכימים לכל פסקיו של הגאון בעל שו"ת אגרות משה, ובפרט לאלו שהפריז בהם על המדה ויצא בהם לחלוק על גדולי הדור הקודם, ואני אומר בלשונו של הרא"ש ז"ל בתשובותיו כלל נ"ה ב"ה והצעה השנית וכו', ומי לנו גדול כרש"י זצ"ל שהאיר עיני הגולה בפירושו וכו' ונחלקו עליו בהרבה מקומות וסתרו דבריו, כי תורת אמת היא ואין מחניפין לשום אדם וכו'.

והנה בדורנו העלוב הזה כל גדול כהוראה הוא צורך לדור כאייר לנשימה, ברם ראינו שבדולי הרודות הקודמים בכל דבר הקשה והתמיה היו מתיעצים עם עוד גדול או גם שנים, ואח"כ מוציאים הוראה לאמתה של תורה וה"י ממילא חיוק התורה וי"ש בכל דבריהם. וה"י אם יצלה כ"די כל כתיבותי הללו להשפיע גם על רבו הגאון שליט"א להכיר לדעת שיש קצת אמת גם בדברי, וה"י זה שכרי. ודי יראנו נפלאות מתורתו ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד.

היום ידע כל בן ישראל שבכל בית הכנסת עזרת הנשים עשו' באופן שאין לראות משם שום רמו של אשה, כרם עכשיו לאלפים יהודים שהתפללו מקודם בבתי מדרשות של הרבנים ובשטיבלאך, ולא רצו להתפלל בבתי תפלה עם מחיצות נמוכות, כשמעם שמחיצה קטנה היא היתר גמור עברו מיד לבתי התפלה הללו, ומלבד ההפטר שגדמו לבתי המדרשות (ארמו"ד) אחד מכראנקס הודיעני שע"י היתר זה הפסיד מחצית אנשי קהלתו שעברו להתפלל אל הרושואיש סענטער), ידוע מהנסיך שבמשך הזמן מסירים כל המחיצה והותרה מקצתה הותרה כולה, והרי היהודי הפשוט אינו מבין מדוע את ראש האשה וכתפיה מותר לראות ואת כולה לא, והתוצאה מובנת וגלו'. וכמה דיו שפכתי בתשובותי מיוסדות על אדני ההוראה והגיון להוכיח קרשת בתי הכנסיות בצורה המקובלת, והרבה הואלתי ב"ה, עד הופעת האג"מ.

ומה יכאב הלב על מאת בחורי ישיבות הקרשות שאי לאו ההיתר הזה לא היו מעולם נכנסים לבתי כנסיות כמו של יאנג איוראעל שכרובם המחיצות שם הנם לפי ההיתר של י"ח טפחים, ומתרגלים במשך הזמן לשודר עם הנשים ונערים ובתולות ידקרו כשעירים בכל עת מצוא, שגם זה הוא חלק מהעבודה שם, וחבל על בחורי ישראל שנתגדלו בקדושה וההיתר הזה מושכם לחולי חולין.

י"ד נ'. קרים טשיו של עכו"ם (היינו חלב עכו"ם ובישול עכו"ם) אינו אסור ואינו מותר ואין למחות ביד האוכל.

י"ד נו. בדבר חלב עכו"ם ואפי' מסוחר ישראל מח"ש, וזכור הרעש הגדול שהרעישו גדולי הרבנים על זה בהמאור כשנתפרסמה תשובתו בכתב לפני כעשר שנים.

י"ד ס"ב. היתר הבלענדער וויסקי, שחרדים גוהרים מלשתותו.

אה"ע נ"ח. חולק על החת"ס ומתיר לנשים לגלות שערן ב' אצבעות כלפי מצחן.

י"ד ס"ה. בפת שאפאה מחל"ש הוא מתמיה על המחמירין, אע"פ שבצעמו אסר סידודים שרפסו בשבת שיותר קיל מפת. וכפודים שבת מערבין כל מיני איסור.

י"ד נוה. אפשר לסמוך על בעל בית החרושת שאומר ששמן צמחים זה הוא נקי

עוד בדבר ההזרעה המלאכותית

מע"כ ידידי הנכבד הרב הגאון המפורסם ר' מאיר אמסעל שליט"א עורך המאור שוכ"ט.

ר"כ וכו' ולא לפי ערך המאור שכולו אומר תורה וי"ש. נהניתי הרבה מאד ממאמרו של גאון דורנו הגאון הצדיק אב"ד סאטמאר שליט"א. אשר בירר בצדק שההזרעה המלאכותית אסורה מה"ת. יירדו המוקירו ומכיר פעולתה.

משה אהרן פאליקטו

רב בנוא יארק ואתד מראשי הישיבה בישיבה רבנו יצחק אלחנן ז"ל מחת"ס מחנה ישראל, באר אברהם. אורח מישור. אור השמש וכו' * * *

כבוד ידידי הנעלה לחם מלחמת ד' הרב הגאון המפורסם מוהר"מ שליט"א. תשואות חן חן לכת"ד על מלחמתו, מלחמת ד' לחיזוק הקדושה והטהרה בישראל, וכן תודה רבה לו בעד התשובות המפוארות נגד ההזרעה המשוקצת.

יארין ר' ימיו כי רב טוב לבית ישראל בעבודתו הפורי' מוקירו

אביגדור מילער

רב בברוקלין ומשיג"ח רוחני בישיבה רבנו חיים ברלין

אתב"י, וקריינא דאגרתא להוי פרונוקא" וכו' וכן הרב הגאון האדיר מוה"ר שלמה דוד כהנה הגאב"ד ווארשא, מירושת"י. כותב בתשובתו „פלצות אחותני לקרא בקונטרסו את המכשול הנורא שעמד על טהרת בית ישראל" ובסגנון הוזה כי לי הגאון האדיר מוה"ר יהונתן שטייף זצ"ל ראב"ד פאסט.

והנה, כעת שהרעיש כ"ק מרן הגאון"ק אבד"ק סאטמאר שליט"א, בתשובתו שהזופיע בהמאור נגד התועבה הנוראה, החוב מוטל על גדולי זמנינו שליט"א להסתדר במערכה אחת, ולגזור ככת תוה"ק באיסור גמור וחמור על מעשה נבלה זו, ואין צורך בחרימים ושמטות (כדאי להוכיז שהכנסיא הנוצרית הכדוזה חרם ע"ז לפני כשלושים שנה). כי די לנו לצאת ככת תוה"ק שצותה על טהרת בית ישראל, ושארית ישראל לא יעשו עולה. חק' אברהם מאיר איזראעל

אב"ד הוינאד

בדבר איסור על ההזרעה המלאכותית

כ' ידידי הרב הגאון המפורסם מהר"ם אמסעל שליט"א עורך „המאור“.

הנה זה כשבע עשרה שנה, בהיותי משמש ברבנות בקהל הפליטים בווינה, נשאלתי מא' מהפליטים איש ידא וחדר לדבר ה', שהי' חשוכי בנים ליע, והי' עם אשתו אצל דופא מומחה א', ויעץ אותם להשתמש בהמצאה זו של הזרעה מלאכותית, ונפשו בשאלתו להודות לו דבר ה' זו הלכה בענין זה.

כמובן, שתשובתי היתה לחלוטין לאסור. עכ"ז אמרתי לאתר שמעשה זו באה לידי להתענין בה, מאחר שהיתה אצלי דבר חדש ומענין. דאשית כל בקשתי פגישה עם פד"ר פיסור מומחה, אחד מהמפורסמים במקצוע זה, והלה קבלני בספ"י ובאדיבות יתירה, וכהסברה ארוכה בת איוה שעות, הציע לפני את איכות פעולת התפתחותה של ההמצאה הוזה עד היום ההוא. על שאלתי, מי הוא זה בעל הזרע שמשממשים בו, השיב לי שעפ"י הדוב לוקחים הזרע מצעירי חניכי האוניברסיטה מביה"ס לרפואה, שרובם ככולם המה אנשים שלמים ובריאים בגוף וברוח. ועוד זאת שהם מקפידין גם על זה, שווי איקונין של בעל הזרע, יהי' דומה לבעלה של האשה, כדי שהנולד יהי' דומה ל„אביו“, ובסוף דבריו הבטיחני, כי הילדים שנולדו ע"י פעולה זו, כבר בעת ההוא, לאלפים ודבכות, המה ילדים בריאים ושלמים בכל המובנים, ואינם נופלים במאומה מאחיהם שנולדו באופן נורמלי.

ואחר שנתברר לפני כל הענין, באיכות הפעולה והוצאתה אל הפועל, חזרתי עד שירי, יד כהה, מגעת, על כל צדדי ההלכה בנדהן זה, ובעזר צורי וגואלי סדרתי קונטרס שלם, בבירורן של כל השאלות הנוגעות לענין זה (למשל, מורע הבעל, מורע של איש אחר, בימי נדתה מהו, דין האשה, אשת כהן, עריות, דין הולד קדושת כהונה, כבוד לנחלה, ירושה וכו' וכו') והצעתי שאלתי לפני כמה מגדולי הדבנים, וכולם פה א' ענו ואמרו שח"ו להתיד תועבה זו בישראל. הרב הגאון האדיר מוה"ר דוד שפרבר זצ"ל האב"ד בראשוי, צעק צעקה גדולה ומרה בתשובתו אלי, ובמר נפשו כ' בין השאר „לא ירעת יעד השתא שדבר הרע הוזה נתפשט ג"כ בין

ואדרבה הכבוד הכי גדול אם ההיתר יתבטל כדבר שאין בו ממש.

וה' יגדור פירצת עמו ויטהר לבבינו לשוב אליו בתשובה שלימה.

משה שטערנבוך

נין ונכד לרבינו הגרי"א זצ"ל

מח"ס "מועדים וזמנים השלם" וביאור להגש"ס ר"מ זכולל ראש העין, פה. בני-ברק

עוד באיסור ההזרעה המלאכה

למע"כ יד"נ הנכ' הרב הגאון המופלג זוכה ומזכה את הרבים מוה"ד מאיר אמסל שליט"א.

... עיקר כתיבתי לכהדר"ג שליט"א. היא לחזקו ולאמצו ולסעדו ולזמר לו ישר, במה שכתב בגליונו שעבר, כי יש להתייחס בזהירות להיתריו ופסקיו של גאון ידוע שליט"א ואף שיצאו במחאה נגד כת"ר שליט"א.

ואני אומר שיפה כתב, ואל לו להשגיח בדברי המחאה, ואדרבה היו צריכים לייסד איזה ועד או כדומה מגדולי התורה שיודיעו ויפרסמו ברבים, מה כן אפשר להסתמך ומה אי אפשר להסתמך.

אני לא ראיתי את הספרים, אבל ממה שכתב כת"ר בגליון זה הדוגמאות וכן ממה ששמעתי בע"פ, נחרדתי, ובאמת היתה צריכה לצאת תנועת התנגדות משותפת נגד זה. בקיץ שעבר שמעתי כאן שרב גדול הכין לדפוס קונטרס, ששם הוא משיב על איזה היתרים פרטיים, אך איני יודע אם הדפים יזו או לא.

אגלה את דעתי כי ביותר אני נחרד מההיתרים הכלליים, שעל ידם תשתנה ח"ו צורת דמות אומתינו בכללות, יותר מההיתרים הפרטיים בהלכות פרטיות. כוונתי למשל, ההזרעה המלאכותית, חגיגת בת מצוה, היתרי המתציות וכו'.

לכן אני חחרד ואומר לכת"ר שליט"א שאל יפול לבו וימשיך בזה.

ידידו עוז דורש"ט המברכו בברכת שמחת פורים וחג הפסח כשר ושמה,

שרי' דבליצקי

רכ בבני ברק

מח"ס זה השלחן על ש"ע וסי' מחשבת בצלאל על קבלה

מכתבים הצריכים תלמוד

באיסור ההזרעה המלאכותית

דעת הגה"ק מבריסק זצ"ל

לכבוד ידידי עוז הרב הגאון המפורסם עומד בפרץ מוה"ר מאיר אמסעל שליט"א.

אחדשה"ט בידירות וכו'.

זכות נתגלגלה לכת"ר שזכה לצאת בראשונה לפרסם מחאה נגד ההיתר ההזרעה מלאכותית, וכדאי לי להודיע לו עובדא עם מרן הגאון דבריסק זצ"ל.

לפני הרבה שנים ספרתי למרן גאון דורנו רבי יצחק זאב סלווייצקי זצ"ל, הנאב"ד דבריסק שבקובץ "הנועם" כתב רב גדול אחד קונטרס באריכות לברר איסור ההזרעה מלאכותית, ומרן זצ"ל נענה דמאחר שהאריך מסתברא דהיינו מפני שמביא שמה ג"כ סברות להיתר, רק דחה אותם ומסיק שאסור. ולדעתו עוול גדול נעשה בזה. שאסור לפרסם דברי תורה באופנים כאלו, שמא יבוא רב מיכל ויסמוך על הו"א או ידחה הדחוי וע"כ אין למסור לרבים דברי תורה עם סברות וחיידושים בדבר זה הנוגע לחורבן כל בית ישראל ח"ו. רק די להביא פסק דין מחומר האסור, והבטיח שיודיע לגאון האוסר דברים אלו, ע"כ.

ועכשיו עצתי נאמנה לכת"ר לנהוג בזה כדברי מרן זצ"ל ואין תועלת לפרסם בזה דברי תורה, רק גדולי תורה יפרסמו כרוז ברבים שדבר זה כעריות ממש, ועון פלילי שביא ח"ו חורבן לכל בית ישראל, ויש בהיתר משום חילול השם שאפילו באומות המתוקנים שבהם לא יסכימו לפרסם ברבים היתר לדבר מתועב כזה, ויש להקפיד להתתם על הכרח גם את הגאון שליט"א שהתיר, שכפי השמעה חזר מהיתרו, ורק בנוסח חריף ובפרסום כראוי ידעו שחזר לגמרי, ומאז אין להוסיף לדבר כלל מענין זה עוד.

ומאד אני תמה על איזה רבנים באמריקא שמרגישים כאלו פוגעים בכבוד הגאון שליט"א המתיר, והדבר פשוט דמאחר שהתיר ברבים מכשי"כ שעלינו לאסור ברבים וכמקום חילול השם אין חולקין כבוד לרב,

נוסף, בהקלת דעת נגד כ"ק הארמו"ר שליט"א מסאטמאר, ורברי בוז על הרבנים והגאונים שהעיון לאסור את ההורעה המשוקצת, וג"כ לא נמצא מי שיגיב על הכרתו הוזה ועל העלבונות שבו.

* * *

שם בארץ משיגען בעיר מט. קלעמענס. נמצא יהודי פשוט מליטא. ר' ברוך ליטוויץ נ"י, שלא ידע מעולם מה זאת מחיצה, שהרי מושג זה נתחדש באמריקא. אבל בכל הקהלות הקדושות לא השתמשו בו להבליט קדושת בהכ"נ, וגם היהודי הכי פשוט ידע וזכר, מה היא צורת בהכ"נ הקדושה לכאילו וכן ידעו כל אותם היהודים הפשוטים שבאו הנה מליטא, מדוסיא, מהונגריא, מפולין, מאשכנז וכן מכל קצות תבל, שכולם כאחד בנו בתי כנסיות בכל מקומות אמריקא, עם עזרת נשים מלמעלן, ואף לא אחד שאל את פי הגאון, מהי צורת ביהכ"נ, כי כולם ידעו וכן ידע ר' ברוך. פתאום עמדו מתבוללים במט. קלעמענס שרצו להרס את עזרת הנשים שמלמעלן ולעשותה למטה עם האנשים, ככל הטעמפלים. ר' ברוך גייס את כל כוחותיו ורכושו בבתי משפט ועו"ד, והוציא עשרים אלף דולר, עד שהשופטים האי יהודים נוכחו לרעת, שבהכ"נ אורטודוקסי פירושו שעזרת נשים היא מלמעלן, וחרצו שבהכ"נ צריך להישאר כמות שהוא. המתבוללים נודע להם שמנוא יארק יצא היתר חדש שעזרת נשים יכולה להיות גם מלמטה, במחיצה בת י"ח טפחים. הודדו מיר להמציא היתר הוזה לשופטים. השופטים נאלצו לסתור מה שחרצו, כשהראו לדעת שכן פסק גאון וגדול. המתבוללים הצליחו, בנו בית תפלה עם מחיצה קטנה בין האנשים ונשים ואחרי זמן מה הוציאה כולה. השכינה הקדושה שגירשוה מביהכ"נ ההוא (וכן עוד ממאות בתי כנסיות) עומדת מבושיה בחוצות מט. קלעמענס, ומקוננת מרה, או לה לאם שהגלתה מבית קדושתה בעזרת גאונים, קלני מראשי קלני מזרעי. ואין ראש ישיבה אחד בכל אמריקא, שיתבע את עלבונה ואת כבודה של השכינה. אמנם יש התובעים את עלבונה של גאון התורה, אבל לא את כבודו של נתן התורה.

* * *

קטעים מקובץ "המאור" שנת תשכ"ה

* * *

מאריך גיסא שמחים אנחנו לתופעה חדשה זו, שכבר הגיע הזמן ורבנים מתעוררים מתרדמתם, לתבוע עלבון כבוד התורה, דבר שעדיין לא היה עד עכשיו באמריקא. זכור עדין שלפני כמה שנים, בצאת אותו הזקן הממרא, מיימון, בכל גסות רוחו בזוללים וגידופים נגד גאון דורנו, הגה"ק רבי וועלויל מבריק זצ"ל, לא היה או בארה"ב ראשי ישיבה לתבוע עלבונה של אותו גאון וצדיק, ולנדות את הפושע ההוא כרת של תורה, המאור קרא אז בכמה מאמרים לנדונו, אבל כנראה שמוראה של הציונות תקף אז על הרבה בני תורה להישאר דום.

לפני כארבע שנים יצא הרשע והמסית הידוע ליברמן בנוא יארק, לחרף את הגה"ק מסאטמאר שליט"א ואת כל עדתו. הכור הוא לא הניח יום במשך של כשתי שנים שלא הרפיס בעתונו החירופים והגידופים הכי גסים. במשך שנתים לא נמצא אף אחד מכל ראשי הישיבות, שהי' תובע עלבונה של אותו צדיק, שאף בסגולתו כראש ישיבה, הוא זקן ויושב בישיבה ומרביץ תורה זה כחמשים שנה לאוי"ט, והעמיד אלפי תלמידים גדולי התורה ועמודי ההוראה, ואף כאן הוא מחזיק רשת חינוכי מיסודו עם ר' אלפים תלמידים וישיבה גדולה עם בחורים מופלגים בש"ס ובפוסקים. וכל "אשמתו" היא שהוא לוחם כנגד ציונות, וממילא כנגד הזרם הכללי.

אותם שגרמו להוצאת המחאה בחתימת ששת הרבנים (כדאי להעיר שיש אתנו ב"ה, רק בנוא יארק בלבד, למאות רבנים מורי הוראה מובהקים, וכן למאות ראשי ישיבה ובהם גדולי התורה מופלגים וגם מורי הוראה מובהקים המבינים את הסכסוך הוזה על בריו ומכירים שהצדק אתנו, ברם קולם לא ישמע, מפני שרובם מתייגעים במשרות קטנות ללא פרנסה הגונה, ואינם "זוכים" לפרסום תמיד במ. זש. כגאונים וגדולים" (דא עקא...), הוציאו מיד אחריה כרח

סימן צ

בהרחקות שאסרו באשתו נדה אם אסור בשאר נשים

א' ר"ח אלול תשי"ג.

מע"כ יודי הרב ר' אברהם שליט"א.

הנה האיסורים שאסרו בהרחקות שבין איש לאשתו בימי נדה הוא רק באשתו משום שרגיל בה ולא יבואו לעשות כהרגלם גם בביאה אבל בשאר נשים ליכא הרחקות אלו אם ליכא איסור יתור וליכא נגיעה דרך תבה. ואף דברים של חבה כאכילה בקערה אחת שיש אוסרין באה"ע סי' כ"א סעי' ה' ברמ"א מסיק הרמ"א דנהגין להקל עיי"ש וכמובן באופן שאין לחוש שמחמת זה יבא להרהר.

וברוצים סגוי ופגויה להכיר זה את זו לתכלית נישואין אם ימצאו חן אם רשאים לשכור שני חררי לינה בבית אחר שגם בעה"ב ואשתו דרים שם. הנה אם יודיעו זה להבעה"ב ואשתו שאינם איש ואשתו יש להקל אבל כשלא תודיעו להם שאפשר שיחשבו שהם איש ואשתו לא יועיל ואסור אף ששכרו חרדים מיוחדים שהרי לא ישמרום ולא יתביישו מהם להתייחד וכדומה.

וברבך אם תהא רשאה לבשל גם בעדו נראה שאין בזה חשש איסור לכ"ע כי אף שאין משתמשין באשה. הרי הוא שמוש גם של שפחות שבוה ליכא איסור אף אם עושה בתנע.

ותו לענין מרת הדין אבל למעשה אין זה כראי לעשות כי אין להתחכם הרבה והאשה שמוצאת חן במראיה ובמשפחתה ושמועתה טובה שהיא שומרת רת יש לסמוך ולישא אותה כחוקה שהיא המזומנת לו מן השמים ואין צריך לבחון אותה מתחלה וגם שלא יועיל כי אין הבחנה זו בלום ותמים תהיה עם ה' כתיב.

יודו.

משה פיינשטיין

ז"ל הגה"צ ר' חיים סופר וצ"ל (תלמיד התח"ס) בספרו שערי חיים סוף שער ג':
אשר נשיא יחטא, אכרו חז"ל אשרי הדור אם הנשיא מתודה על חטאיו, כי אנשים
שזכו להיות גדולים ליהודים שקולם נשמע בכל המדינה או בכל המדינות. המה
עומרים לנס לרכבים אשר אין גובה להם ומכירים ערכם שהם דק שופטים ומורים
לעידם, ואם הגיע הצט שיראו הריסות הרת ותרבן תורה או שנסוגו גבולי אכונה
ונצקרו כסורה המנהגים אשר בהם העמירו דלחים וכריחים בער בית ישראל, ישימו
יד לפה ולא ידברו מאומה כי כל איש ואיש יאמר בלבו מי אני ומה אנכי לפתוח
בשער פי אם ארוי לבנון ואדירי התורה ישבו להם ולא יניעו שפתם ולא ידרכו קשהם
בקול ה' בכח אין זה אלא אחת משתים שגדולי חקרי לב יבינו שאין זה הריסת הרת
וחרבן התורה, או כחמתם כי רב ידעו, כי ארץ ניתנה ביד רשעים ואין מירם מציל
כי לא ייטעו לקול הקורא עם ה' גם אם כגובה ארוזים גבהו ועל כן חפוג התורה כי
יש גבוה מעל גבוה וגבוה עליהם ואם הנשיא יחטאו או ידרו שאר מנהיגים עשר
מעלות אחורנית זה אחד זה כמאחז"ל רב ואתחנן סי' רפ"ט וז"ל, כרוכס כן חטאו לי
ככורם בקלון אמיר (הושע ד') אמר ר"ש בר נחמני שכל מה שהגדולים עושים הרור
עושה כיצר הנשיא מתיר ואב כ"ד אומר הנשיא מתיר ואני אוסר והדיינים אומרים
אב כ"ד מתיר ואנו אוסרים ושאר הדור אומרים הדיינים כחידים ואנו אוסרים מי
גרם לכל לחטוא הנשיא שחטא חתלה עכ"ל, ולכן אשרי לדור שהנשיא מביא קרבן
על חטאחו, ואם גברו הצרות ועחקו עוונות שהנשיאים דעתם נוחה בזה שאין טובה
אלא שתיקה ולא לצאת חלוץ למלחמה להשיב לכל יואל מיד כודיוות וכשמתה על
כל מנהג אשר רוצים הפושעים לשנות או יורדים יתר הרכבים אחורנית עד שאבן
מקיר חזק על עם ה' ועל בית ישראל כי נפלו ברשת הפושעים והכופרים אשר
אומרים ערו עדו עד היסוד בה מגלים טפת אפיקורסות וככסים טפחיים המינוות.

ועל כן לא נתקרה דעת ישעיה' בח"י קללות נכרצות עד שאמר ירהבו נער בזקן
ונקלה כנכבד שזה יהי' ישועת ישראל, שאם הזקן ישחוק לא ישחוק הנער בלהגיד
לעמו פשעו ואם הנכבד יכף עליו פיהו יפתח הנקלה פיו בשער או יש לעמק עכור
חקוה.

ועל כן כטחו בית ישראל בה' ותחפללו שהגדולים יצאו למלחמה חלוץ לפני ה'
ואם חלילה לא יעשה כן נחזק בעצמנו נער כזקן נקלה כנכבד ועלה כל איש מעירו כי
עת לעשות ה' שלא יאבד תורה מישראל ואמונה מכיח יעקב ומי שעשה נסים
לאבותינו הוא יהי' כעזרתינו מהיום ועד עולם אמן.